

TO‘QIMACHILIK SANOATINI TASHKILIY IQTISODIY RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI

R.S.Xoliqova

*Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti “Yashil iqtisodiyot kafedrası”
dotsenti PhD.*

E-mail: r.xoliqova@tsue.uz

Muxiddinova Kamola Sagdullayevna

*“INTERNATIONAL SCHOOL OF FINANCE TECHNOLOGY AND
SCIENCE” instituti Menejment kafedrası o‘qituvchisi,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti “Mustaqil izlanuvchi”si.*

E-mail: jkz08011993@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada O‘zbekiston to‘qimachilik sanoatining hozirgi holati, uni tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlantirishning dolzarb masalalari va istiqbollari chuqur tahlil qilinadi. To‘qimachilik sanoati respublika iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biri bo‘lib, eksport salohiyatining oshishi, yangi ish o‘rinlarining yaratilishi va sanoatning barqaror o‘lishida muhim rol o‘ynaydi. Maqolada sohaga xos muammolar – texnologik asbob-uskunalarining eskirganligi, investitsiyaviy faollikning pastligi, xalqaro standartlarga to‘liq mos kelmaslik, innovatsion rivojlanishning sustligi tahlil qilinadi. Shuningdek, ishlab chiqarishni modernizatsiyalash, eksport imkoniyatlarini kengaytirish, kichik va o‘rta biznes sub’yektlarini qo‘llab-quvvatlash, kadrlar salohiyatini oshirish bo‘yicha amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: to‘qimachilik sanoati, tashkiliy-iqtisodiy rivojlanish, eksport salohiyati, investitsiyalar, innovatsiyalar, ishlab chiqarishni modernizatsiyalash, raqobatbardoshlik, kichik va o‘rta biznes, kadrlar salohiyati, xalqaro standartlar.

Аннотация: В данной статье рассматривается текущее состояние текстильной промышленности Узбекистана, а также актуальные вопросы и перспективы её организационно-экономического развития. Текстильная отрасль играет важную роль в экономике страны, способствуя увеличению экспортного потенциала, созданию новых рабочих мест и устойчивому росту промышленности. В статье анализируются основные проблемы отрасли, включая износ оборудования, недостаточную инвестиционную активность, несоответствие международным стандартам и слабое внедрение инноваций. Также предложены практические рекомендации по модернизации производства, расширению экспортных

возможностей, поддержке малого и среднего бизнеса и повышению квалификации кадров.

Ключевые слова: текстильная промышленность, организационно-экономическое развитие, экспортный потенциал, инвестиции, инновации, модернизация производства, конкурентоспособность, малый и средний бизнес, кадровый потенциал, международные стандарты.

Annotation: This article explores the current state of Uzbekistan's textile industry and analyzes the key organizational and economic challenges and development prospects of the sector. The textile industry is one of the most vital sectors of the national economy, contributing to increased export capacity, job creation, and sustainable industrial growth. The study highlights several existing issues such as outdated equipment, low investment activity, limited compliance with international standards, and insufficient innovation implementation. The article presents practical recommendations aimed at modernizing production, enhancing export potential, supporting small and medium-sized enterprises (SMEs), and improving human capital and workforce skills within the industry.

Keywords: textile industry, organizational and economic development, export potential, investments, innovations, production modernization, competitiveness, small and medium enterprises (SMEs), human capital, international standards.

Kirish

O‘zbekiston Respublikasi mustaqillikka erishganidan so‘ng mamlakat iqtisodiyotining barcha sohalarini modernizatsiyalash va diversifikatsiyalash bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. Jumladan, yengil sanoat, xususan, to‘qimachilik sanoati mamlakatning eksport salohiyati va ijtimoiy-iqtisodiy barqarorligida muhim o‘rin egallab kelmoqda. Bugungi kunda ushbu soha nafaqat ichki bozorni sifatli mahsulotlar bilan ta‘minlash, balki xorijiy bozorga raqobatbardosh mahsulotlarni yetkazib berish orqali iqtisodiy o‘rishga hissa qo‘shmoqda.

So‘nggi yillarda to‘qimachilik sanoatining rivojlanishi sezilarli darajada faollashdi: yangi zamonaviy korxonalar tashkil etilmoqda, mavjud ishlab chiqarish quvvatlari modernizatsiya qilinmoqda, mahalliy xomashyoni chuqur qayta ishlash orqali eksport darajasi oshmoqda. Shu bilan birga, sanoatda hal qilinishi lozim bo‘lgan bir qator tashkiliy va iqtisodiy muammolar ham mavjud — jumladan, texnologik eskirish, investitsiya yetishmovchiligi, innovatsion faoliyatning sustligi va xalqaro talablar bilan uyg‘unlashmagan ishlab chiqarish tizimlari.

Ushbu maqolada to‘qimachilik sanoatining hozirgi holati, uni rivojlantirishga to‘sqinlik qilayotgan asosiy omillar, hamda sohani tashkiliy-iqtisodiy jihatdan yanada

takomillashtirish istiqbollari ilmiy-nazariy va amaliy yondashuvlar asosida tahlil qilinadi. Maqolaning asosiy maqsadi – to‘qimachilik sanoatini barqaror va raqobatbardosh holga keltirish uchun samarali strategik yo‘nalishlarni asoslashdan iborat.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

To‘qimachilik sanoatini tashkiliy-iqtisodiy jihatdan rivojlantirish masalalari bo‘yicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar, tahlillar va amaliy tavsiyalar sohaning muhim jihatlarini yoritib beradi. So‘nggi yillarda bu borada respublika va xorijiy olimlar tomonidan turli ilmiy ishlar, maqolalar va strategik tahlillar e‘lon qilindi.

Xususan, iqtisodchi olimlar A.Xakimov [1], B.Qodirov [2] va M.Jabborovlarning [3] asarlarida O‘zbekiston yengil sanoatini modernizatsiya qilish, tarmoqlararo kooperatsiyani kuchaytirish va eksport salohiyatini oshirish zarurligi ta’kidlangan. Ularning fikricha, to‘qimachilik sanoatida samarali boshqaruv tizimini shakllantirish, ishlab chiqarish zanjirini mahalliyashtirish va xorijiy investitsiyalarni jalb etish asosiy ustuvor yo‘nalishlar hisoblanadi.

Xalqaro miqyosda esa BMT Sanoatni rivojlantirish tashkiloti (UNIDO)[4], Jahon banki va Osiyo taraqqiyot banki tomonidan tayyorlangan hisobotlarda Markaziy Osiyo mamlakatlari, jumladan O‘zbekiston to‘qimachilik tarmog‘i uchun raqobatbardoshlikni oshirishda innovatsion texnologiyalar, ekologik barqaror ishlab chiqarish va xalqaro standartlarga mos mahsulotlar ishlab chiqarish muhimligi qayd etilgan.

Shuningdek, xorijiy olimlardan G. Porter, D. Nort va J. Stiglitzlarning [5] iqtisodiy rivojlanish nazariyalari va raqobat ustunliklari haqidagi ishlari sohani kompleks baholashda asosiy nazariy platforma sifatida xizmat qiladi. Ularning asarlarida tarmoqni rivojlantirishda institutsional muhit, investitsiya iqlimi va davlat siyosatining aniqligi hal qiluvchi omillar sifatida ko‘riladi.

Mahalliy ilmiy jurnallarda chop etilgan maqolalarda ham sohaga doir amaliy muammolar, jumladan, logistika muammolari, eksport jarayonlaridagi byurokratik to‘siqlar, korxonalarning moliyaviy barqarorligi masalalari atroflicha yoritilgan. Bu adabiyotlar tahlili asosida aytish mumkinki, to‘qimachilik sanoatini rivojlantirish bo‘yicha ko‘plab tavsiyalar mavjud bo‘lsa-da, ularni amaliyotga tatbiq etish uchun chuqur tahlil, zamonaviy boshqaruv yondashuvlari va hududiy xususiyatlarni inobatga olish talab etiladi.

Umuman olganda, mavzuga oid adabiyotlar sohani tahlil qilishda muhim nazariy va amaliy asos bo‘lib xizmat qiladi. Ularning chuqur o‘rganilishi orqali maqolada ilgari surilgan ilmiy takliflar zaminda puxta asoslanadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu tadqiqotda to‘qimachilik sanoatini tashkiliy-iqtisodiy rivojlantirishning dolzarb masalalarini o‘rganish va istiqbolli yo‘nalishlarni aniqlash uchun kompleks metodologik

yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqotning nazariy asosini iqtisodiy rivojlanish, tarmoq boshqaruvi va sanoat iqtisodiyoti bo‘yicha yetakchi mahalliy va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari tashkil etdi. Mavjud ilmiy adabiyotlar, amaliy tajribalar va statistik ma‘lumotlar asosida to‘qimachilik sanoatining hozirgi holati baholandi hamda muammolar tizimli tarzda umumlashtirildi;

Ushbu metodologik yondashuv orqali nafaqat sohaning mavjud muammolari aniqlandi, balki ularni bartaraf etish va istiqboldagi rivojlanishni ta‘minlash bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi. Metodlar uyg‘unligi tadqiqot natijalarining ishonchliligini va amaliy ahamiyatini oshirishga xizmat qildi.

Tahlil va natijalar

O‘zbekiston to‘qimachilik sanoati so‘nggi yillarda sezilarli darajada rivojlanib, mamlakat iqtisodiyotining muhim tarmoqlaridan biriga aylangan. Tadqiqot davomida olingan natijalar shuni ko‘rsatadiki, sohada modernizatsiya, investitsiyalarni jalb qilish va eksportni ko‘paytirishga qaratilgan chora-tadbirlar ijobiy samara bermoqda. Quyida tahlil qilingan asosiy yo‘nalishlar yoritib beriladi:

1. Ishlab chiqarish salohiyatining o‘shishi

Statistik ma‘lumotlarga ko‘ra, 2020–2024 yillar oralig‘ida to‘qimachilik mahsulotlari ishlab chiqarish hajmi yiliga o‘rtacha 8–10% ga oshgan. Xususan, ip-kalava, to‘qilgan matolar va tayyor kiyim-kechak mahsulotlari ishlab chiqarish hajmida barqaror o‘shish kuzatildi. Bu esa yangi texnologiyalarning joriy etilishi va mahalliy xomashyo bazasidan samarali foydalanish natijasidir.

2. Eksport geografiyasining kengayishi

Eksport hajmi 2023 yilda 3 milliard AQSH dollaridan oshdi. Asosiy bozorlar sifatida Rossiya, Xitoy, Turkiya, Yevropa Ittifoqi mamlakatlari va Koreya Respublikasi qayd etilgan. So‘nggi yillarda tayyor mahsulotlar ulushi xomashyo eksportiga nisbatan oshib borayotgani yuqori qo‘shimcha qiymat yaratilayotganidan dalolat beradi.

3. Tashkiliy-iqtisodiy muammolar

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, to‘qimachilik korxonalarining aksariyatida quyidagi muammolar mavjud:

- ishlab chiqarish uskunalarining texnik eskirganligi;
- kadrlar yetishmovchiligi va malaka muammolari;
- eksport operatsiyalaridagi byurokratik to‘siqlar;
- moliyaviy resurslarga cheklangan kirish imkoniyati.

4. Hududiy rivojlanish tafovutlari

Tarmoqqa oid ishlab chiqarish korxonalari asosan Toshkent, Andijon, Namangan va Farg‘ona viloyatlarida to‘plangan. Shu bilan birga, ayrim hududlarda (masalan,

Qoraqalpog‘iston Respublikasi, Navoiy viloyati) tarmoqning rivojlanish darajasi pastligicha qolmoqda. Bu esa infratuzilma, logistika va investitsion muhit bilan bog‘liq.

5. SWOT tahlil natijalari

Tadqiqotda qo‘llanilgan SWOT tahlil quyidagi xulosalarni berdi:¹⁰

Tahlil yo‘nalishi	Tavsif
Kuchli tomonlar (S)	- Paxtachilik xomashyo bazasining mavjudligi - Arzon ishchi kuchi - Davlat tomonidan imtiyozli kreditlar va subsidiyalar
Zaif tomonlar (W)	- Qadimgi texnika va texnologiyalar - Infratuzilma muammolari (energiya ta‘minoti, logistika) - Kadrlar yetishmovchiligi
Imkoniyatlar (O)	- “Made in Uzbekistan” brendini rivojlantirish - Yashil (eko) mahsulotlar ishlab chiqarish - Raqamli savdoni rivojlantirish (B2B va B2C eksport platformalari)
Tahdidlar (T)	- Xalqaro bozorlardagi narx raqobati - Ekologik va mehnat standartlari talablarining kuchayishi - Geosiyosiy tavakkalchiliklar

To‘qimachilik sanoatida “yashil” ishlab chiqarish konsepsiyasi, energiya tejamkor texnologiyalar, qayta ishlangan xomashyodan foydalanish kabi yo‘nalishlarda katta salohiyat mavjud. Ayni vaqtda BMT Taraqqiyot Dasturi va ITC bilan hamkorlikda “Yashil tekstil” loyihasi asosida 10 dan ortiq korxonada ekologik sertifikatlash tajribalari olib borilmoqda.

Xulosa va takliflar

O‘tkazilgan tadqiqotlar va tahlillar asosida shuni xulosa qilish mumkinki, O‘zbekistonning to‘qimachilik sanoati keyingi yillarda jadal rivojlanayotgan strategik tarmoqlardan biri sifatida e‘tirof etiladi. Mamlakatda xomashyo bazasining mavjudligi, geografik joylashuvning qulayligi, davlat tomonidan berilayotgan imtiyozlar va tashqi bozorlarga chiqish imkoniyatlari soha rivoji uchun keng sharoit yaratmoqda. Biroq, bu rivojlanish sur‘atlarini yanada jadallashtirish uchun tizimli yondashuv, tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish va innovatsion qarorlarni qabul qilish zarur.

Quyidagi takliflar mazkur yo‘nalishda amaliy ahamiyatga ega:

1. To‘qimachilik klasterlarini rivojlantirishni jadallashtirish
Tarmoqda klaster tizimini keng joriy qilish orqali xomashyo yetishtirishdan boshlab tayyor mahsulot ishlab chiqarish va eksportgacha bo‘lgan barcha bosqichlarda samaradorlikni oshirish mumkin. Ayniqsa, kam rivojlangan hududlarda ixtisoslashgan klasterlarni tashkil etish muhim.

¹⁰ Muallif tomonidan yaratilgan

2. Texnologik modernizatsiyani chuqurlashtirish

Zamonaviy texnologiyalar, avtomatlashtirish, raqamli ishlab chiqarish (Industry 4.0) yechimlarini keng joriy qilish raqobatbardoshlikni oshiradi. Bunda xorijiy investitsiyalarni jalb qilish va davlat-xususiy sheriklik asosida qo‘shma korxonalarni tashkil etish maqsadga muvofiq.

3. Ishchi kuchi va kadrlar salohiyatini rivojlantirish

Oliy va o‘rta maxsus ta’lim muassasalarida to‘qimachilik sohasi bo‘yicha zamonaviy o‘quv dasturlarini joriy etish, amaliyotga yo‘naltirilgan trening va stajirovkalarni ko‘paytirish zarur. Shuningdek, xorijiy tajriba almashuv dasturlarini kengaytirish foydali bo‘ladi.

4. Eksportni rag‘batlantirish va yangi bozorlarni egallash

Tayyor mahsulot eksportini kengaytirish uchun xalqaro sifat standartlari va ekologik sertifikatlarni joriy etish, marketing strategiyalarini takomillashtirish hamda elektron savdo platformalaridan faol foydalanish lozim.

5. Moliyaviy qo‘llab-quvvatlash mexanizmlarini kuchaytirish

Kichik va o‘rta to‘qimachilik korxonalariga imtiyozli kreditlar, lizing asosida uskunalar xaridi, subsidiyalar va grantlar taqdim etish orqali ularning raqobatbardoshligini oshirish mumkin.

6. Yashil iqtisodiyot tamoyillarini joriy qilish

Suv va energiya resurslarini tejovchi texnologiyalarga o‘tish, chiqindilarning qayta ishlanishi va ekologik toza mahsulotlar ishlab chiqarish orqali global bozorlarda eko-brendlar raqobatbardoshligini oshirish mumkin.

Yuqoridagi takliflar to‘qimachilik sanoatini nafaqat ichki ehtiyojlarni qondiruvchi, balki xalqaro bozorlarda faol ishtirok etuvchi yuqori samarali tarmoqqa aylantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ularni amalga oshirish O‘zbekiston iqtisodiyotining diversifikatsiyalashuviga va barqaror o‘sishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar:

1. Хакимов, А. (2021). Ўзбекистонда енгил саноатни модернизация қилиш муаммолари ва истиқболлари. Тошкент: Иқтисодиёт нашриёти.
2. Қодиров, Б. (2020). Тўқимачилик саноатида тармоқлараро кооперацияни ривожлантириш йўллари. Иқтисод ва инновация, 3(1), 45–52.
3. Jabborov, M. (2019). Investitsion faoliyatni rag‘batlantirishda tarmoq yondashuvining o‘rni. Iqtisodiy tahlil jurnali, 7(2), 33–40.

4. UNIDO (2022). *Industrial Development Report 2022: The Future of Industrialization in a Post-Pandemic World*. Vienna: United Nations Industrial Development Organization. [<https://www.unido.org>]
5. Porter, M. E. (2008). *The Competitive Advantage of Nations*. New York: Free Press.
- North, D. C. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Stiglitz, J. E. (2002). *Globalization and Its Discontents*. New York: W. W. Norton & Company.
6. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “То‘қимачilik va tikuv-trikotaj sanoatini jadal rivojlantirish va uning eksport salohiyatini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ–2552-sonli qarori. – Toshkent, 2016.
7. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. “Тўқимачилик саноати бўйича 2020–2024 йиллар статистик маълумотлари” // www.stat.uz
8. Akhmedov, S. R. Rivojlanayotgan mamlakatlarda to‘qimachilik sanoatini modernizatsiya qilishning tashkiliy-iqtisodiy asoslari. – Toshkent: Iqtisodiyot, 2021. – 212 b.
9. Nurmatova, M. Sh. To‘qimachilik sanoatida innovatsion rivojlanishning strategik yo‘nalishlari // Iqtisodiyot va ta’lim. – 2023. – №1. – B. 48–54.
10. World Trade Organization (WTO). Trade Policy Review: Uzbekistan 2023. – Geneva: WTO Publications, 2023. – 162 p.
11. UNIDO. Industrial Development Report 2022: The Future of Industrialization in a Post-Pandemic World. – Vienna: UNIDO, 2022. – 234 p.
12. International Trade Centre (ITC). Textile and Apparel Industry in Central Asia: Market Trends and Investment Opportunities. – Geneva, 2022. – 78 p.
13. Абдуллаев, А. М. Современное состояние и перспективы развития текстильной промышленности Узбекистана // Вестник Текстильной науки. – 2022. – №4. – С. 19–24.
14. Azizov, U. Textile sector in Uzbekistan: Achievements, challenges and prospects // Central Asian Economic Review. – 2023. – Vol. 5. – P. 88–99.
15. Хасанова, Н. Ж. Развитие кластера в текстильной промышленности Узбекистана // Экономика и инновации. – 2023. – №6. – С. 34–39.